

Vysoká škola Danubius
Fakulta verejnej politiky a verejnej správy

INOVAČNÉ VÝSKUM
V OBLASTI SOCIOLÓGIE,
PSYCHOLÓGIE A POLITOLÓGIE

Medzinárodná vedecko-praktická konferencia

10 – 11 marca 2017

Vysoká škola Danubius
Fakulta verejnej politiky a verejnej správy

Sládkovičovo, Slovenská republika
2017

груп) одним із перспективних напрямів соціально– та політико-психологічних досліджень.

Література:

1. Дроздов О. Ю. Основи психології масової геополітичної свідомості: монографія / О. Ю. Дроздов. – Чернігів: Десна-Поліграф, 2016. – 564 с.
2. Дроздов О. Ю. Особливості геополітичних уявлень студентської молоді / О. Ю. Дроздов // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави: зб. наук. праць / За заг. ред. М. М. Слюсаревського. – 2010. – Вип. 10. – С. 141-150.

ЕМОЦІЙНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНИХ УЯВЛЕНЬ ЧЕРНІГІВСЬКИХ СТУДЕНТІВ

Дроздова М. А.

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри загальної, вікової та соціальної психології

*Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка
м. Чернігів, Україна*

Дослідження буденних історичних уявлень особистості та спільнот постає одним із актуальних та «модних» напрямів сучасних соціально-гуманітарних досліджень. Зокрема, традиція вивчення феноменів «історичної свідомості» й «історичної пам'яті» існує в соціології [2]. У соціальній психології сформувалася традиція вивчення соціальних уявлень історичного характеру (щодо історичних подій або постатей) [1; 3]. Відомо, що історична пам'ять (свідомість) часто має ірраціональний характер, у її структурі помітне місце займають емоційні складові. Отже, метою нашого дослідження (листопад 2016 року) стало визначення емоційних аспектів історичних соціальних уявлень студентської молоді. Вибірку склали студенти (n=139) психолого-педагогічного та технологічного факультетів Чернігівського національного педуніверситету імені Т. Г. Шевченка. Досліджуваним пропонувався перелік із 16 емоційних станів (почуттів), до кожного з яких було необхідно дібрати асоціації у вигляді історичних подій або постатей (число їх не обмежувалося). Подальшому аналізу підлягали відповіді, котрі: а) давалися стосовно переживань, які викликали найбільшу кількість асоціацій – гордість, гнів/злість, антипатія, симпатія, страх, інтерес; б) мали частоту не менше 10%. Під час контент-аналізу відповідей останні розподілялися переважно за наступними смисловими категоріями: політики минулих/сучасних часів, неполітичні постаті минулих/сучасних часів та історичні періоди (події) минулих/сучасних часів.

Відповіді-асоціації стосовно **гордості** розподілилися наступним чином: «Історичні періоди або події минулих часів» (21%), «Політики минулих часів» (20%), «Історичні періоди або події сучасних часів» (17%), «Неполітики минулих часів» (15%), «Не політики сучасних часів» (11%). Цікаво, що у категорії «Історичні періоди або події минулих часів» з гордістю найчастіше асоціювалася перемога у Другій світовій (Великій Вітчизняній) війні. Згадували й часи козацтва (козацька держава XVII ст., національно-визвольна війна під проводом Б. Хмельницького і т.ін.). Серед сучасних історичних періодів або подій студенти найбільше пишаються проголошенням України незалежною, а також нинішніми та нещодавніми, героїчними для України, подіями (АТО, Революція Гідності тощо). Крім того, дехто був гордим за перемоги українських виконавців на Євробаченні. З-поміж політиків минулих часів гордість частіше викликають вітчизняні, насамперед Б. Хмельницький. А от сучасні політики майже не викликають гордості. Таких асоціацій було отримано лише 6%. У випадку з неполітиками минулого гордість частіше відчують за представників літературної творчості, і найперше – за українського поета Т. Шевченка. А от щодо сучасних неполітиків чіткої тенденції не виявлено.

Асоціації з **гнівом/злістю** ми віднесли до категорій: «Політики минулих часів» (34%), «Сучасні політики» (24%), «Історичні періоди або події минулих часів» (21%), «Історичні періоди або події сучасних часів» (14%). Серед політиків минулого гнів найчастіше викликали особи А. Гітлера та Й. Сталіна, а із сучасних – постаті В. Путіна та В. Януковича, що можна вважати закономірним. Щодо історичних подій (періодів) минулих часів, студентів найчастіше злить все, пов'язане з Другою світовою війною (Голокост, концтабір Бухенвальд, напад німців на СРСР, УПА в II світовій війні, бомби на Хіросіму тощо). Майже всі сучасні події, які асоціюються з гнівом, – це ті, що пов'язані з Україною (АТО, Майдан, анексія Криму, викриття В. Януковича і його втеча до Росії і т.ін.). Асоціації з неполітиками практично не було.

Відповіді-асоціації стосовно **антипатії** ми розподілили так: «Політики минулих часів» (41%), «Сучасні політики» (32%), «Історичні періоди або події минулих часів» (14%), «Історичні періоди або події сучасних часів» (10%). З-поміж політиків минулого найчастіше антипатію респондентів викликають особистості А. Гітлера і Й. Сталіна. Деяким студентам не подобаються постаті В. Леніна, Петра I, Катерини II та Наполеона. Із сучасних політичних діячів найбільше антипатії опитана молодь відчуває до В. Путіна. Також окремим не подобаються В. Янукович, П. Порошенко, А. Яценюк, М. Азаров, О. Ляшко. Отже, з негативними емоціями асоціюються ті особистості, які певним чином пов'язані з політичною ситуацією в Україні останніх років. Те ж саме стосується й уявлень про сучасні події. Найчастіше антипатію викликає все, що стосується російсько-українського конфлікту і викликаного ним тяжкого політичного та економічного становища в нашій державі (АТО, ЛНР/ДНР, окупований Крим, долар по 26 тощо). Серед історичних подій минулих часів найчастіше

антипатію викликають події Другої світової війни. Як і у випадку з емоцією гніву, відповідей-асоціацій щодо неополітиків майже не було.

Асоціації з **симпатією** утворили наступні категорії: «Політики минулих часів» (39%), «Сучасні політики» (21%), «Не політики минулих часів» (16%), «Історичні періоди або події» (10%). Як з'ясувалося, симпатію у респондентів викликає досить багато політиків минулого – і вітчизняних (Б. Хмельницький, княгиня Ольга, Я. Мудрий), і західних (Цезар, Жанна д'Арк, А. Лінкольн, М. Ганді). Дещо більше від інших студентам подобається постать Б. Хмельницького. Серед сучасних політиків на рівні поодиноких відповідей згадувалися Б. Обама, А. Меркель, М. Тетчер, Х. Клінтон, О. Лукашенко тощо. Щодо неополітиків минулих часів, симпатію викликають літератори (Т. Шевченко, І. Франко, Леся Українка, М. Гоголь, А. Ахматова, Ж. Верн тощо), актори (Ч. Чаплін, М. Монро, С. Крушельницька), а також окремі модельєри, фінансові магнати тощо. Стосовно сучасних неополітиків відповідей-асоціацій було менше 10%, і включали вони письменників, акторів, музикантів, співаків, спортсменів. Не спостерігалось певної тенденції і в асоціаціях-симпатіях з історичними періодами або подіями. Називалися періоди від часів динозаврів до України в 2005 році. Щоправда, більшість відповідей все ж була пов'язана з Україною.

Відповіді-асоціації зі **страхом** ми розподілили таким чином: «Історичні періоди або події минулих часів» (32%), «Політики минулих часів» (29%), «Історичні періоди або події сучасних часів» (25%). Серед подій минулого найбільший страх викликають ті, що трапилися за часів СРСР (насамперед Голодомор, Чорнобиль), а також події Другої світової (Великої Вітчизняної) війни (власне війна, геноцид, Бабин Яр, Хіросіма, Нагасакі тощо). А от сучасні події, котрі асоціюються зі страхом, – це знову ж таки тривожне сьогодення України (війна на Сході, АТО, Утворення ДНР та ЛНР, Майдан (лютий 2014 року), агресія Росії проти України і т.ін). Щодо політиків минулого, найчастіше студенти відчують страх до осіб Гітлера і Сталіна (з певною перевагою першого над другим). У окремих страхах викликає образ Леніна.

Асоціації щодо **інтересу** нами були розподілені так: «Політики минулих часів» (31%), «Історичні періоди або події минулих часів» (22%), «Неполітики минулих часів» (19%), «Історичні періоди або події сучасних часів» (12%). З-поміж політиків минулих часів найбільший інтерес чомусь викликають зарубіжні (причому різних історичних періодів – від епохи античності до першої половини ХХ сторіччя) і дещо більше, порівняно з іншими, – постать А. Гітлера. Натомість політики-сучасники мало цікавлять опитаних студентів (було дано лише 7% відповідей). Серед історичних періодів або подій минулого найбільший інтерес у молоді викликають різноманітні війни. Перш за все це Друга світова (Велика Вітчизняна), а також Перша світова, Національно-визвольна війна українського народу, Столітня війна, Громадянська війна в США тощо. Крім війн, називали Хрещення Київської Русі, Запорізьку Січ тощо. Також молодь цікавиться різноманітними сучасними подіями, серед яких неможливо

виявити чітку закономірність. Щодо неполітиків минулих часів, молодь більшою мірою цікавлять представники літературної творчості (Т. Шевченко, М. Цветаєва тощо) і вчені та винахідники (Н. Тесла, А. Ейнштейн, Л. да Вінчі). А от неполітики-сучасники майже не викликають у молоді інтересу (зафіксовано 5% асоціацій).

Отримані дані дозволяють дійти таких висновків. По-перше, більшість соціально-історичних уявлень сучасних студентів пов'язана з виражено позитивними або негативними емоціями. Це свідчить про певну спрощеність історичної свідомості (ІС) молоді, котра функціонує за принципом «добре–погано». По-друге, ІС молоді є досить персоніфікованою, пов'язаною з конкретними історичними постатями. Цікаво, що ця персоніфікація менше виражена при актуалізації уявлень, пов'язаних із переживанням гордості та страху (тут частіше виникають асоціації щодо історичних періодів/подій). По-третє, ІС студентської молоді вибіркова та фрагментарна. Загалом, її основу складають уявлення про сучасні політичні події в Україні, а також про колишні війни (передусім про Другу світову). При цьому значну частину виявлених уявлень було важко згрупувати. В цілому, всі вищезазначені особливості притаманні масовій (побутовій) свідомості. По-четверте, за всіх основних варіантів емоційних переживань уявлення про неполітиків зустрічаються рідше, ніж про політиків. Отже, соціально-історичні уявлення сучасних молодих громадян є політизованими. По-п'яте, наявність значної кількості сучасних персоналій та поточних подій у відповідях вказує на несформованість у багатьох опитаних «почуття історичності».

Література:

1. Кузнецова А. В. Коллективная память о значимых событиях и фигурах российской истории в различных социальных группах: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05 / А. В. Кузнецова. – М., 2013. – 28 с.
2. Тошенко Ж. Т. Историческое сознание и историческая память: анализ современного состояния / Ж. Т. Тошенко // Новая и новейшая история. – 2000. – № 4. – С. 3-14.
3. Techio E. Social representations of history, wars and politics in Latin America, Europe and Africa / E. Techio, M. Bobowik, D. Paez, R. Cabecinhas, J. Liu, E. Zubieta, A. Espinosa // International Journal of Social Psychology. – 2010. – Vol. 25, Issue 1. – P. 11-26.